

İnsan hüsrandır

İnsan; “Beşer, insan topluluğu” anlamına gelen Arapça ins kelimesinden türetilmiştir. Kelimenin aslının “**unutmak**” mânasındaki nesiden insiyân olduğu da ileri sürülmüştür. Böyle düşünenler İbn Abbas’a nisbet edilen, “İnsan ahidini unutması sebebiyle bu ismi almıştır” şeklindeki rivayete dayanırlar. Bu kelime üns masdarı ile de irtibatlandırılmıştır. “**Alışmak, uyum sağlamak**” anlamına gelen üns Türkçe’de ünsiyet olarak kullanılmaktadır.

Bir müslüman için **en kâmil insan**, vahyedilmiş ilâhî dinlerin de kemal ufku olan İslâm’ın peygamberi **Hz. Muhammed’dir; İslâm da Allah’ın insanları yarattığı fitrata paralel olan dindir**: “Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dine çevir. Allah’ın insanları üzerinde yarattığı fitrata sınımsız tutun. Allah’ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur. İşte bu dosdoğru dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler (*Rûm, 30/30*).”

(*Fitrat; insanların yaratılıştan getirdiği tevhide yönelme özelliği demektir.*

“Allah’ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur” hükmünü, “**Allah’ın yarattığını bozmaya, değiştirmeye çalışmak doğru ve sağlıklı değildir**” manasında anlamak veya “Allah’ın yaratmasında hiçbir değiştirme yapılamaz” tarzında da anlamak mümkündür.)

Şu halde dindarlık insanın başlangıçtaki kendi tabiatına bir dönüş, insanî fitratın farkına varış tecrübesidir. **İnsanın mânen ve ahlâken düşüşü ise fitrattan uzaklaşması demektir.** İnsanın ruhî ve akli donanımı yeryüzünde bir yandan güzele, öte yandan yararlıya yönelen birtakım sanat ve tekniklerin icra ve icadına yol açmıştır. Bu etkinlik, esasen insanın hemcinsleriyle bir arada yaşama durumunda olmasının da gereğidir. Çünkü İslâm dini insanı yalnızca Allah’la ferdi ilişkisi içinde tanımlamakla kalmaz, onu **ıctimaî bir varlık** alanı içinde yüksek değerleri hayata geçirmekle de görevlendirir. Esasen insanı bir ahlâk varlığı kılan da onun toplumsal bir canlı oluşudur (*TDV, İslâm Ansiklopedisi*).

***

1. İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti.

2. Şüphesiz biz insanı, karışım hâlindeki az bir sudan (meniden) yarattık ve onu imtihan edeceğiz. Bu sebeple onu iştir ve görür kıldık.

3. Şüphesiz biz onu (ömür boyu yürüyeceği) yola koyduk. O bu yolu ya şükrederek ya da nankörlük ederek kat eder. (İnsan, 76/1-3)

(*İnsan cinsi evrenin yaratılışından çok sonra yaratılmıştır.*)

1, 2, 3, 4. Sen bu beldedeysen bu beldeye (Mekke’ye), babaya ve ondan meydana gelen çocuğa yemin ederim ki, biz insanı bir sıkıntı ve zorluk içinde (olacak ve bunlara göğüs gerecek şekilde) yarattık. (Beled, 90/4)

6, 7. Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder. (Alâk, 96/6-7)

1, 2. Andolsun asra (zamana) ki, insan gerçekten hüsrandır (ziyan içindedir).

3. Ancak, iman edip de sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka (Onlar ziyanda değillerdir). (Asr, 103/1-3)

***

Nefs, hem insanın maddî varlığını ve hem de insanda var olan fakat gözle görülmeyen, iyi ve kötüyü arzu eden manevî varlığını ifade eder.

“**Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir**” dedi. (*Yûsuf, 12/53*)

(Kusurlarından dolayı kendini) kınayan nefse de yemin ederim (ki diriltilip hesaba çekileceksiniz). (Kiyâme, 75/2)

27. (Allah, şöyle der:) “Ey huzur içinde olan nefis!”

28. “Sen O’ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!”

29. “(İyi) kullarımın arasına gir.”

30. “Cennetime gir.” (*Fecr, 89/27-30*)

7, 8, 9. Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki, **nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir.**

10. Onu kötülüklerle gömüp kirleten kimse de ziyana uğramıştır. (*Şems, 91/7-10*)

Nefse zulüm

Kâfir, münâfık ve müşrikler, inkâr, nifak, şirk ve isyan sebebiyle nefislerine zulmettikleri gibi, müminler de Allah ve Peygamberin farz olan emirlerine uymadıkları, yasakları ihlal ettikleri, haram-günah olan söz, fiil ve davranışlarda buldukları zaman nefislerine zulmetmiş olurlar. Her günahın ve kötülüğün cezasını kişinin kendisi çeker. Namaz kılmayan, oruç tutmayan, yalan söyleyen insan, nefesine zulmetmiş olur.

Fâtır sûresinin 32. âyetinde müminler, üç kısım olarak zikredilmiştir:

31. (Ey Muhammed!) Sana vahyettiğimiz kitap (Kur'an), kendinden öncekileri tasdik eden hak kitaptır. Şüphesiz Allah (kullarından) hakkıyla haberdardır. Onları hakkıyla görür.

32. Sonra biz, o kitabı kullarımızdan seçtiğimiz kimselere (Muhammed'in ümmetine) miras olarak verdik. **Onlardan nefesine (kendine) zulmedenler vardır. Onlardan muktesid (ortada olanlar) vardır. Yine onlardan Allah'ın izniyle hayırlı işlerde öne geçenler (sâbikun) vardır.** İşte bu büyük lütuftur. (*Fâtır, 35/31-32*)

Nefsine zulmeden; **kötülükleri iyiliklerinden fazla olan, büyük günah işleyip tevbe etmeden ölen**, inkâr etmeksizin nimetlere nankörlük eden, helal-haram demeden mal kazanan, ibadetlerini gafletle yapan, Kur'an'ı okuyup onunla amel etmeyen, amelinde kusuru olan, emir ve yasaklara uymayan kimsedir, şeklinde tanımlanmıştır.

Küçük-büyük, kişinin kendisine veya başkalarına yönelik bütün günah, söz, fiil ve davranışları nefse zulümdür (*TDV, Dinî Kavramlar Sözlüğü*).

28. O kâfirler, nefislerine zulmederlerken melekler onların canlarını alır da onlar teslim olup, **“Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk” derler.** (Melekler de şöyle diyecekler:) “Hayır! Allah sizin yapmakta olduklarınızı hakkıyla bilmektedir.”

29. “Haydi, içinde ebedî kalacağınız cehennemden kapılarından girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!” (*Nahl, 16/28-29*)

110. Kim bir kötülük yapar, yahut kendine zulmeder, sonra da **Allah'tan bağışlama dilerse**, Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulur. (*Nisâ, 4/110*)

135. Yine onlar, çirkin bir iş yaptıkları, yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını isteyenler -ki Allah'tan başka günahları kim bağışlar- ve bile bile **işledikleri (günah) üzerinde ısrar etmeyenlerdir.** (*Âl-i İmrân, 3/135*)

... **Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur.** (*Talâk, 65/1*)

***

İnsanın, güzel huy ve ahlâka sahip olabilmesi için, iyi ahlâkın tam zıddı olan ve herkesin nefret edip sevmediği, istemediği, hattâ bu kötü huylara mübtelâ olan zavallıların bile hoşlanmadıkları ve istemeye istemeye her nasılsa tutulmuş oldukları **kötü huyların neler olduğunu** ve bunlardan nasıl kurtulacağını bilmesi lâzımdır. Bazı bedbahtlar istedikleri ve çırpındıkları halde, bir türlü kötü huylarından kurtulamazlar. Bunun başlıca sebeplerinden biri de kötü alışkanlıkların küçüklükten beri köklü âdetler haline gelmesidir.

İşte Hak'kın da, halkın da istediği o güzel ahlâk ve huylar; bu kötü, çirkin ve hiç kimsenin de istemediği kötü huylardan, kötü ahlâk ve âdetlerden kurtulmadıkça mümkün olmayacaktır.

Gerek günahlar (ister ufak, ister büyük olsun) gerekse fenâ ve çirkin huy ve alışkanlıklar, hep insanın maneviyâtını mahvedip öldüren, kalbini perişan eden, rûhunu ve iç âlemini tamamıyla yok eden birer zehirdir. **Büyük ve küçük günahlar ile kötü huy ve alışkanlıklar** çeşitli fıkıh, ahlâk ve tasavvuf kitaplarında birer birer yazılmıştır... Bu çirkin ve acı âkıbetten kurtulmak için birinci çâre, i'tikâdı düzeltmek ve ehl-i sünnet v'el-cemâat mezhebini kabul edip ona göre hareket etmektir (*M. Zahid Kotku*).

***

Allah katında sevimsiz olan itikad, huy ve davranışlarla ilgili bazı âyetler:

- **Aşırı mal sevgisi**

15. İnsan ise; Rabbi onu deneyip de kendisine ikramda bulunduğunda, ona bol bol nimetler verdiğiğinde, “Rabbim bana ikram etti” der.

16. Ama onu deneyip **rızkını daraltınca da, “Rabbim beni aşağıladı” der.**

17. Hayır, Hayır! (Siz ikram bekliyorsunuz, fakat kendiniz) **yetime ikram** etmiyorsunuz.

18. **Yoksulu yedirmek** konusunda birbirinizi teşvik etmiyorsunuz.

19. Haram helâl demeden mirası alabildiğine yiyorsunuz.

20. **Malı da pek çok seviyorsunuz.** (*Fecr, 89/15-20*)

Hiç şüphesiz o, **mal sevgisi sebebiyle çok katıdır.** (*Âdiyât, 100/8*)

De ki: Eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman da tükenir korkusuyla cimrilik ederiniz. Zaten **insan çok cimridir.** (*İsrâ, 17/100*)

64. Bir de **Yahudiler**, “Allah’ın eli bağlıdır” (rızkı vermekte cimrilik ediyor) dediler. Söylediklerinden ötürü kendi elleri bağlansın ve lânete uğrasınlar! Hayır, O’nun iki eli de açıktır, dilediği gibi verir...

87. Ey iman edenler! Allah’ın size helâl kıldığı iyi ve temiz nimetleri (kendinize) haram etmeyin ve **(Allah’ın koyduğu) sınırları aşmayın. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez.** (*Mâide, 5/64, 87*)

O, çardaklı-çardaksız olarak bahçeleri, ürünleri, çeşit çeşit hurmalıkları ve ekinleri, zeytini ve narı (her biri) birbirine benzer ve (her biri) birbirinden farklı biçimde yaratandır. Bunlar meyve verince meyvelerinden yiyin. Hasat günü de hakkını (öşürünü) verin, fakat israf etmeyin. Çünkü O, **israf edenleri sevmez.** (*En’âm, 6/141*)

Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır (bereketlendirir). Allah, hiçbir günahkâr nankörü sevmez. (*Bakara, 2/276*)

31. Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). **Yiyn için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.**

55. Rabbimize alçak gönüllüce ve için için dua edin. Çünkü O, **haddi aşanları sevmez.** (*Â’raf, 7/31, 55*)

İnsana bir zarar dokunduğunda bize yalvarır. Sonra ona tarafımızdan bir nimet verdiğimizde, **“Bu, bana ancak bilgim sayesinde verilmiştir”** der. Hayır, o bir imtihandır. Fakat onların çoğu bilmezler. (*Zümer, 39/49*)

- **Münafıklık**

8. İnsanlardan, inanmadıkları hâlde, “Allah’a ve ahiret gününe inandık” diyenler de vardır.

9. Bunlar Allah’ı ve mü’minleri **aldatmaya çalışırlar. Oysa sadece kendilerini aldatırlar** da farkında değillerdir.

10. **Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır.** Allah da onların hastalıklarını artırmıştır. Söyledikleri yalana karşılık da onlara elem dolu bir azap vardır.

11. **Bunlara, “Yeryüzünde fesat çıkarmayın” denildiğinde, “Biz ancak ıslah edicileriz!” derler.**

12. İyi bilin ki, onlar bozguncuların ta kendileridir. Fakat farkında değillerdir.

13. Onlara, “İnsanların inandıkları gibi siz de inanın” denildiğinde ise, **“Biz de akılsızlar gibi iman mı edelim?” derler.** İyi bilin ki, asıl akılsızlar kendileridir, fakat bilmezler.

14. **İman edenlerle karşılaştıkları zaman, “İnandık” derler.** Fakat şeytanlarıyla (münafık dostlarıyla) yalnız kaldıkları zaman, “Şüphesiz, biz sizinle beraberiz. **Biz ancak onlarla alay ediyoruz” derler.**

15. Gerçekte Allah onlarla alay eder (alaylarından dolayı onları cezalandırır); azgınlıkları içinde bocalayıp dururlarken onlara mühlet verir.

16. İşte onlar, hidayete karşılık sapıklığı satın almış kimselerdir. Bu yüzden alışverişleri onlara kâr getirmemiş ve (sonuçta) doğru yolu bulamamışlardır.

17. Onların durumu, (geceleyin) ateş yakan kimsenin durumuna benzer: Ateş tam çevresini aydınlattığı sırada Allah ışıklarını yok eder de onları göremez bir şekilde karanlıklar içinde bırakıverir.

18. **Onlar sağırdırlar (gerçekleri işitmezler), dilsizdirler (gerçekleri konuşmazlar), kördürler (gerçekleri görmezler).** Artık (hakka) dönmezler. (*Bakara, 2/8-18*)

138. Münafıklara, kendileri için elem dolu bir azap olduğunu müjdele.

139. Onlar, mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinen kimselerdir. Onların yanında izzet ve şeref mi arıyorlar? Hâlbuki bütün izzet ve şeref Allah'a aittir. (Nisâ, 4/138-139)

... Andolsun, sana Rabbinden indirilen (Kur'an) onlardan (Yaudiler'den) birçoğunun azgınlık ve küfrünü artıracaktır. Biz onların arasına kıyamete kadar düşmanlık ve kin saldık. Her ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa, Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışırlar. Allah, bozguncuları sevmez. (Mâide, 5/64)

- **Nankörlük**

6. insan gerçekten **Rabbine karşı pek nankördür.**

7. Hiç şüphesiz buna kendisi de şahittir. (Âdiyât, 100/6-7)

O, istediğiniz şeylerin hepsinden size verdi. Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız sayamazsınız. **Şüphesiz insan çok zalimdir, çok nankördür.** (İbrâhim, 14/34)

Eğer insana tarafımızdan bir rahmet (nimet) tattırır da, sonra bunu ondan çekip alırsak, şüphesiz o **ümitsiz ve nankör** olur. (Hûd, 11/9)

Denizde size bir sıkıntı dokunduğunda bütün taptıklarınız (sizi yüzüstü bırakıp) kaybolur, yalnız Allah kalır. Fakat **sizi kurtarıp karaya çıkarınca yüz çevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür.** (İsrâ, 17/67)

Eğer yüz çevirirlerse (bilesin ki), biz seni onlara bekçi göndermedik. Sana düşen, sadece tebliğdir. Gerçekten biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımızda ona sevinir; ama elleriyle yaptıkları işler yüzünden onlara bir kötülük dokunursa, o zaman da insan pek nankördür. (Şûrâ, 42/48)

Ey insan! Seni yaratan, şekillendirip ölçülü yapan, dilediği bir biçimde seni oluşturan cömert **Rabbine karşı seni ne aldattı?** (İnfitâr, 82/6-8)

1, 2, 3, 4, 5, 6. Soluk soluğa süratle koşan, (koşarken ayaklarını) vurarak ateş çıkaran, sabah erkenden baskın yapan, orada tozu dumana katan ve düşman topluluğunun ortasına dalan atlara andolsun ki, **insan gerçekten Rabbine karşı pek nankördür.**

7. Hiç şüphesiz buna kendisi de şahittir. (Âdiyât, 100/1-8)

(Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik etmesinden korkarsan, sen de antlaşmayı bozduğunu aynı şekilde onlara bildir. Çünkü **Allah, hainleri sevmez.** (Enfâl, 8/58)

Şüphesiz, Allah inananları savunur. Doğrusu **Allah hiçbir haini, nankörü sevmez.** (Hac, 22/38)

- **Sabırsızlık**

İnsan çok aceleci (tez canlı) yaratılmıştır. Size yakında âyetlerimi göstereceğim. Şimdi acele etmeyin. (Enbiyâ, 21/37)

İnsan hayra dua eder gibi şerre dua eder. İnsan çok acelecidir. (İsrâ, 17/11)

19. **Şüphesiz insan çok hırslı ve sabırsız olarak yaratılmıştır.**

20. Kendisine kötülük dokunduğu zaman sızlanır.

21. Ona bir hayır dokunduğunda da eli sıkıdır.

22. Ancak, namaz kılanlar başka. (Me'âric, 70/19-22)

Allah, sizden (yükümlülükleri) hafifletmek istiyor. Çünkü **insan zayıf yaratılmıştır.** (Nisâ, 4/28)

İnsanlara bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinirler. Eğer kendi işledikleri şeyler sebebiyle **başlarına bir kötülük gelirse, bir de bakarsın ki ümitsizliğe düşerler.** (Rûm, 30/36)

- **Kibir**

18. “Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, hiçbir kibirleneni, övüneni sevmez.”

19. “Yürüyüşünde tabî ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkini, şüphesiz eşeklerin sesidir!” (Lokmân, 31/18-19)

Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin. (İsrâ, 17/37)

Şüphesiz Kârûn, Mûsâ'nın kavmindendi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz ona, anahtarlarını (bile taşımak) güçlü bir topluluğa ağır gelecek hazineler verdik. Hani, kavmi kendisine şöyle demişti: “Böbürlenme! Çünkü **Allah, böbürlenip şımaranları sevmez.**” (Kasas, 28/76)

18. “Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve **yeryüzünde böbürlenerek yürüme!** Çünkü Allah, hiçbir kibirleneni, övüneni sevmez.”

19. “Yürüyüşünde tabî ol. **Sesini alçalt.** Çünkü seslerin en çirkini, şüphesiz eşeklerin sesidir!” (Lokmân, 30/18-19)

22. Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır. Ahirete inanmayanların kalpleri bunu inkâr etmekte, kendileri de büyüklük taslamaktadırlar.

23. Şüphe yok ki Allah, onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir. O, **büyüklük taslayanları hiç sevmez.**

24. Onlara “Rabbiniz ne indirdi?” denildiği zaman, “**Öncekilerin masalları**” dediler. (Nahl, 16/22-24)

Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (ona denk bir cezadır). Ama kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükâfatı Allah’a aittir. Şüphesiz O, **zâlimleri sevmez.** (Şûrâ, 42/40)

22. Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde uğradığımız **hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta (Levh-i Mahfuz’da) yazılmış olmasın.** Şüphesiz bu, Allah’a göre kolaydır.

23. **Elinizden çıkana üzülmeysiniz ve Allah’ın size verdiği nimetlerle şıarmayasınız** diye (böyle yaptık.) Çünkü **Allah, kendini beğenip övünen hiçbir kimseyi sevmez.** (Hadîd, 57/22-23)

36. Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz **Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.**

107. Kendilerine hainlik edenleri savunma. Zira **Allah, hiçbir haini, hiçbir günahkârı sevmez.**

148. Allah, zulme uğrayanın dile getirmesi dışında, **çirkin sözün açıklanmasını sevmez.** Şüphesiz Allah, hakıyla iştir, hakıyla bilendir. (Nisâ, 4/36, 107, 148)

Şüphesiz Kârûn, Mûsâ’nın kavmindendi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz ona, anahtarlarını (bile taşımak) güçlü bir topluluğa ağır gelecek hazineler verdik. Hani, kavmi kendisine şöyle demişti: “Böbürlenme! Çünkü **Allah, böbürlenip şımaranları sevmez.** (Kasas, 28/76)

• **Bozgunculuk**

Allah’ın sana verdiği (servet ve zenginlik gibi) şeylerde ahiret yurdunu ara. (Onları insanların yararına harcayarak ahirette seni mutlu kılacak mükâfatı elde etmeğe çalış). Dünyadan da nasibini unutma. (Bu imkânlardan ölçülü bir şekilde kendin de yararlan.) Allah’ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve **yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah, bozguncuları sevmez.** (Kasas, 28/77)

Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü **Allah aşırı gidenleri sevmez.** (Bakara, 2/190)

204. İnsanlardan öylesi de vardır ki, dünya hayatına ilişkin sözleri senin hoşuna gider. Bir de kalbindekine (Sözünün özüne uyduğuna) Allah’ı şahit tutar. Hâlbuki o, düşmanlıkta en amansız olandır.

205. O, (senin yanından) ayrılınca yeryüzünde bozgunculuk yapmağa, **ekin ve nesli yok etmeğe çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez.** (Bakara, 2/204-205)

• **İhtilaf**

İnsanlar (başlangıçta tevhit inancına bağlı) tek bir ümmet idiler; sonra **ayrılığa düştüler.** Eğer (azabın ertelenmesiyle ilgili olarak ezelde) Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, ayrılığa düştükleri hususlarda aralarında derhal hüküm verilir (işleri bitirilir)di. (Yûnus, 10/19)

Rabbin dileseydi, insanları (aynı inanca bağlı) tek bir ümmet yapardı. Fakat Rabbinin merhamet ettikleri müstesna, onlar **ihtilafa devam edeceklerdir.** Zaten onları bunun için yarattı. **Rabbinin, “Andolsun ki cehennemi hem cinlerden, hem insanlardan (suçlularla) dolduracağız” sözü kesinleşti.** (Hüd, 11/118-119)

Andolsun, biz bu Kur’an’da insanlar için her türlü misali değişik şekillerde açıkladık. Fakat **insan tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür.** (Kehf, 18/54)

6. İnsanlardan öylesi vardır ki, bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve o yolu eğlenceye almak için, eğlenceye asılsız ve faydasız sözleri satın alır. İşte onlar için aşağılayıcı bir azap vardır.

20. Göklerde, yerde ne varsa hepsini Allah'ın sizin hizmetinize verdiğini ve açıkça yahut gizlice üzerinizdeki nimetlerini tamamladığını görmediniz mi? Yine de **insanlar arasında, hiçbir bilgisi, yol göstericisi ve aydınlatıcı bir kitabı olmadan Allah hakkında tartışıp duranlar vardır.** (*Lokmân, 31/6,20*)

1. Birbirlerine neyi soruyorlar?
- 2, 3. **Üzerinde anlaşmazlığa düştükleri büyük haberi (mi)?**
4. Hayır, ileride bilecekler.
5. Yine hayır; ileride bilecekler. (*Nebe' 78/1-5*)

- **Alay, Gıybet**

11. Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini **alaya almasın**. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. **Birbirinizi karalamayın, birbirinizi (kötü) lakaplarla çağırmayın.** İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır! Kim de tövbe etmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.

12. Ey iman edenler! **Zannın birçoğundan sakının.** Çünkü zannın bir kısmı günahdır. **Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?** İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir. (*Hucurât, 49/11-12*)

10, 11, 12, 13, 14. **Yemin edip duran, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan söz taşıyan, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günaha dadanmış, kaba saba;** bütün bunların ötesinde bir de soysuz olan kimseye mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme. (*Kalem, 68/10-14*)

1, 2. **Mal toplayan ve onu durmadan sayan, insanları arkadan çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her kişinin vay hâline!**

3. O, malının, kendisini ebedileştirdiğini sanır. (*Hümeze, 104/1-3*)

- **Şirk ve İnkâr**

İnsanlara bir zarar dokunduğu zaman, Rablerine yönelerek O'na dua ederler. Sonra Allah, onlara kendinden bir rahmet tattırınca da, bir bakarsın ki içlerinden bir grup, **Rablerine ortak koşuyorlar.** (*Rûm, 30/33*)

Rablerini inkâr edenlerin durumu şudur: Onların işleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. (Dünyada) kazandıkları hiçbir şeyin (ahirette) yararını görmezler. İşte bu, derin sapıklıktır. (*İbrâhim, 14/18*)

32. De ki: "Allah'a ve Peygamber'e itaat edin." Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki **Allah kâfirleri sevmez.**

56. İnkâr edenlere gelince, onlara dünyada da, ahirette de şiddetli bir şekilde azab edeceğim. Onların hiç yardımcıları da olmayacaktır.

57. İman edip salih ameller işleyenlere gelince, Allah onların mükâfatlarını tastamam verecektir. **Allah, zalimleri sevmez.** (*Âl-i İmran, 3/32, 56-57*)

44. **Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhinedir.** Kimler de salih amel işlerse, ancak kendileri için (cennette yer) hazırlarlar.

45. Bu hazırlığı Allah'ın; iman edip salih amel işleyenleri kendi lütfundan mükâfatlandırması için yaparlar. Şüphesiz O, **inkâr edenleri sevmez.** (*Rûm, 30/44-45*)

Âyetlerimizi yalanlayanlar ve onlara uymayı kibirlerine yediremeyenlere gelince, işte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır. (*A'râf, 7/36*)

21, 22, 23. Şüphesiz cehennem, bir gözetleme yeridir; **azgınlar** için, içinde çağlar boyu kalacakları bir dönüş yeridir.

24. Orada ne bir serinlik ve ne de içecek bir şey tadacaklar!

25, 26. Ancak, uygun bir ceza olarak kaynar su ve irin içecekler.

27. Çünkü **onlar hesaba çekilmeyi ummuyorlardı.**

28. **Âyetlerimizi de alabildiğine yalanlamışlardı.**

29. Biz ise, her şeyi bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da) tamamiyle sayıp tespit ettik.

30. **Kâfirlere** şöyle denilir: "Şimdi tadın. Artık bundan sonra yalnızca azabınızı artıracanız."

40. Şüphesiz biz sizi, kişinin önceden elleriyle yaptıklarına bakacağı ve **inkârcının, “Keşke toprak olaydım!” diyeceği günde** gerçekleşecek olan yakın bir azaba karşı uyardık. (*Nebe’ 78/ 21-30, 40*).

10. Şöyle derler: “Biz gerçekten gerisingeriye **eski hâlimize mi döndürüleceğiz?**”

11. “**Bizler çürümüş kemiklere döndükten sonra mı?**”

12. “Öyle ise bu hüsrân dolu bir dönüştür” dediler.

13. Hâlbuki o, bir haykırıştan (sûr’un üfürülmesinden) ibarettir.

14. Birdenbire kendilerini mahşerde buluverirler.

27. (Ey inkârcılar!) Sizi yaratmak mı daha zor, yoksa göğü yaratmak mı? Onu Allah kurmuştur.

28. Onu yükseltmiş ve ona düzen ve âhenk vermiştir.

34, 35. En büyük felaket (kıyamet) geldiği zaman, o gün insan yaptıklarını hatırlar.

36. Cehennem, görenler için apaçık bir şekilde gösterilir.

37, 38, 39. Kim azgınlık eder ve dünya hayatını tercih ederse, şüphesiz, cehennem onun sığınağıdır.

46. Kıyameti gördükleri gün onlar, sanki dünyada ancak bir akşam, yahut bir kuşluk vakti kadar kalmış gibidirler. (*Nâzi’ât, 79/10-14, 27-28, 34-39, 46*)

2. İnkâr edenler, “**Keşke müslüman olsaydık**” diye çok arzu edeceklerdir.

3. Bırak onları **yesinler (içsinler), yararlansınlar; emelleri onları oyalayadursun**. İleride (gerçeği) bilecekler. (*Hicr, 15/2-3*)

Andolsun biz, cinler ve insanlardan, **kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen** birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar **hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar**. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir. (*A’râf, 7/179*)

***

- Niyâzi-i Mısırî Dîvânı’ndan bir gazel:

Gel ey gurbet diyârında esir olup kalan insan Gel ey dünyâ harâbında yatup gâfil olan insan >	Gözün aç perdeyi kaldur turacak yer mi gör dünya Katı Mecnûn durur buna gönül virüp turan insan
Ne müşkil hâl olur gaflette yatup hiç uyanmayup Ölüm vaktinde Azrâil gelince uyanan insan	Kararmış gönlün ey gâfil nasîhat neylesün sana Hacerden katıdur kalbi öğüt kâr itmeyen insan

Aslı 7 beyit olan bu şiire yazma nüshalardan birinde, dil ve üslubu farklı 31 beyit ilave edilmiş ki işte onlardan bir kısmı:

Kanı senün anan atan her işine hîle katan Namazı kılmayup yatan her itdüğün bulan insan >	Camilere gelmez iken beş vaktini kılmaz iken Müslümanlık bilmez iken yir altına giren insan
Mazlûmları döğër iken kendi kendin öğër iken Samur kürkün giyer iken kefenleri giyen insan	Hudâ virdi sana canı acep anar mısın anı Helâl harâm yığup malı elin malın alan insan
Yürümeğe üşenirken ibrişimler kuşanurken Zer ü zîbâ giyünürken kefenleri giyen insan	Ecel geldi günün bitdi gözlerinin ferî gitdi Kara yerler seni yutdı mezar içre giren insan
Hiç ölümü anmaz iken bu dünyaya kanmaz iken Deyme ata binmez iken tabutlara binen insan	Senün evvelün bir meni hem dinimiz İslâm dini İşde yarın hesap günü hayıf bana diyen insan
Sevmez idün âlimleri sever idün zâlimleri Her itdüğün zulümlerin cezâsını bulan insan	Câhilün gör neler ider şeytân yularını yeder Yolun bilmez sapa gider başın taşa uran insan

Senin anan atan öldi bütün malı sana kaldı Bugün nevbet sana geldi saraylara giren insan	Elin yüzün yumaz iken din ü millet bilmez iken Hiç ölürüm dimez iken öleceğin bilen insan
---	---

***

- **Secde medeniyet mi; Şeytan uygarlığı mı** (D. Ali Taşçı)

Âlemleri yoktan var eden, bize secde gibi bir nimet vererek kulluk makamıyla şereflendiren ve Sevgililer Sevgilisi'ne ümmet kılan Allah'a (CC) sonsuz şükürler olsun.

Her varlık kendi yaradılış biçimi doğrultusunda kulluk içindedir. **İnsan, yaratılmışlar içinde en seçkin varlıktır.** Böyle seçkin bir varlık namazla emrolunarak ondan kulluk istenmişse, namaz çok önemli bir ibadet demektir. Veya **insanı seçkin/ ekmel konumuna yükselten namazdır.**

İnsanoğlu, varlık alanına indiği günden beri kendini hep sorgulamış ve zihninde birtakım sorular oluşmuştur: **“Ben neyim? Nereden geldim? Nereye gideceğim? Niçin varım?”** Bu çetin sorulardan felsefe doğmuş; fakat tatmin edici cevabı beşer aklı verememiştir; çünkü aklın gaybı kuşatması, tek başına onu anlaması mümkün değildir.

İbn Arabî bize sık sık, aklın “Allah, âlem ve ben” konusunda bir bilgi kaynağı olarak yetersiz kaldığını söyler. O, tekrar tekrar, “Allah'tan korkun; Allah size öğretecektir.” (Bakara: 282) ayetlerini iktibas eder. Doğru bilgiye bizzat Allah'ın öğretmesiyle veya şer 'i nizam ve kurallarıyla varılacağını bildirir. (*Var Olmanın Boyutları, William Chittick*)

İnsan aciz bir varlıktır. Onun aciziyetini yaşlılığında, hastalığında veya üstesinden gelemediği bir olay karşısında görür ve ona acırsınız. En zalimi bile boynunu bükür. Firavun'un denizde boğulurken düştüğü halini düşününüz.

Aciz bir varlığın, Mutlak Egemen bir varlığı kabullenmesi, O'na yaslanması, bu güçsüz varlığı mutlu kılar. Ölüm ötesini, sonsuzluk kavramını çözer; varlık bilincini diri tutar.

İnsanı çıldırtan beynindeki “acaba”lardır. Oysa mümin bir kulun beyninde “acaba” akrebi barınmaz. O, Mutlak Güç'e teslim olarak, beynini kemiren akreplerden kurtulmuştur.

Namaz, var oluş kimliğidir, müminin. Bu kimlik onu sonsuzluk yurduna salimen çıkarır; adresi bellidir. **Namazsız insan, kaybolmuş insandır;** çünkü onun var oluş (ev) adresi yoktur. Yukarıdan aşağıya paraşütsüz düşen insanın ölüm korkusu gibi, namazsız insan, boşluğa bıraktığı ruhunun acısını içinde hep hisseder. Bu korku farklı biçimde dışa vurulur. Kimi içkiye koşar, kimi eğlenceye veya başka şeylere.

Uygarlık (medeniyet değil), ölümden kaçan insanların dünya üzerinde kurmuş oldukları tedirginlik şatosudur. Bu şatoda insan kendine, âleme ve Allah'a yabancıdır. Problem çözücü değil, problemleri çetrefilleştirir. Çözumsuzlüğün bunalımına düşendir; çünkü uygarlık, bunalımlar toplamıdır.

Namaz, insanın kendini tanıma sürecidir. Medeniyet, hayatlarında namazı bayraklaştıran ve kulluk beratını alan insanların sonsuzluk yürüyüşlerinden kalan izlerdir ve bu izlerde fanilik okunur. **Medeniyetin mümeyyiz vasfı, her boyutuna faniliğin sinmiş olmasıdır.**

Namaz, insana faniliğini hatırlattığı için de aldatmayandır. Fani olanda beka aramak aldanmaktır. Mutsuzluk, aldanmışlığın derin çukurudur. Üzüntü, sahip olduklarımızın elimizden gitmesi sonucu bizde uyanan duygudur. Fani olana gönül verenlerin üzüntüleri eksik olmayacaktır.

Şu ayetler bize bir şeyler hatırlatmıyor mu?

“Eğer bütün insanlar (kâfirlere verdiğimiz nimetlere bakıp küfürde birleşen) bir tek ümmet olmasalardı, Rahman'ı inkâr edenlerin evlerine gümüşten tavanlar ve üzerine çıkacakları merdivenler yapardık.”

“Evlerine (gümüşten) kapılar ve üzerine yaslanacakları koltuklar ve altın süslemeler yapardık. Bütün bunlar, sadece dünya hayatının geçimliğidir. Rabbinin katında ahiret ise, O'na karşı gelmekten sakınanlarındır.” (*Zuhruf : 33, 34, 35*)

Şimdi kendimize şu soruyu soralım: Değer ölçün nedir? Fani olan dünya ve içindekiler mi, yoksa sonsuzluğun nimetleri mi? Allah Resulü (AS) buyuruyor: **“ Sabah namazının iki rekât sünneti, dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır.”** (*Müslim*)

“Ben, dünyanızda bir ağacın altında gölgelenen bir yolcu gibiyim.”

Gazali de şu vurguyu yapar: “ Namaz kıldığın zaman veda eden gibi namaz kıl.” (*İhya, C.1, S.410*)

Medeniyet, O'nun ayak izleridir ve bu izlerde fanilik okunur. Bu ayak izlerinde egoizm, sömürü, biriktirme, incitme... yoktur.

Uygarlık, beka duygusunu dünyanın içine hapsederek onun infilakına sebep olmuştur; çünkü dünya, beka duygusunu içinde taşıyabilecek güçte değildir.

Medeniyet ise, beka duygusunu sonsuzluğa serpiştirerek her türlü ruhi ve maddi patlamaların önüne geçmiştir.

Medeni insan, secde eden insandır; çünkü secde, imandır. Medeniyet yurdunun bayrağı da secdedir, kulluktur.

“ Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk (ibadet) etsinler diye yarattım.” (Zariyat: 56)

Yaratılış gayesi kulluk olunca ve bu yerine getirilmeyince, yaratılanlar kaçak demektir. Uygarlık, kaçakların yurdudur.

Allah'ın irade beyanına tabi olmak mutluluk kaynağıdır; çünkü burada kendi varlığıyla tanışmak, bütünleşmek ve kaynaşmak vardır.

“ Namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah'ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir.” (Ankebut: 45) Öyleyse namazsız bir dünya, kötülükler dünyasıdır ve bu dünyadan iyilik beklemek gaflettir. Namaz, insanı arındırır; arınan insanların kurduğu dünya, mutluluk yurdudur. **Evet, her namaz kılan iyi değildir, ama Allah katındaki tüm iyiler mutlaka namaz kılmıştır, namaz kılar!**

Kur'an, insana ebedi yol haritası çiziyor. **Medeniyet, Kur'an'ın dünya açılımıdır.** Medeniyet yurdunun da bayrağı namaz olduğuna göre, namaz aynı zamanda insanın gerçek bağımsızlığının sembolüdür.

“ Secde et ve yaklaş.” (Alâk: 19) diyor, Allah.

Secde, kabullenmektir. Kabullendikten sonra dostluk makamına alınır insan. Secde aynı zamanda dostluğun da beratıdır, Allah'a ulaştırın şifredir.

“ Gökerde ve yerde gizli olanı ortaya çıkaran, sizin gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz şeyleri bilen Allah'a secde etmesinler diye (şeytan onları yoldan çıkarmış). (Neml: 25)

Şeytan, Âdem'e secde etmeyerek (onu tanımayarak) karanlığa saplanmadı mı?

Uygarlık, Allah'ı tanımayanların karanlık yurdu; medeniyet ise, Allah' a secde edenlerin aydınlık vatanıdır.

Bütün bu oluşumların yol haritası Kur'an ve rehberi de Hz. Peygamber (AS) olduğuna göre, **Kur'an'sız ve peygambersiz bir dünya karanlıktır.** Bu dünyanın her türlü “gelişmişliği” ve yaldızlı sözleri müminleri aldatmamalıdır. Mümin, ferasetli olmalıdır. Bu, kıyamet yoludur ve **kıyamet, sapkınlar için ebedi bir hüsrandır.**

Din bir araçtır; onunla insan yapılır. **“Namaz dinin direğidir.”** Bu direk yoksa veya kırık ise, din ayakta duramaz. Dinin ayakta durmadığı bir yerde insan aslı kimliğiyle yoktur; orada kendisine yabancılaşmış yaratıklar vardır.

Oysa insan dünyaya sağlam bir çekirdek olarak düşer ve ondan kâmil bir insan ağacı olması istenir. Bu ağaçların toplamından da medeniyet yurdu kurulur. Bunun dışındaki her hareket, fikir, oluşum bizzat insanın kendisine zulümdür.

“ İman edip de imanlarına zulmü (şirki) bulaştırmayanlar var ya, işte güven onların hakkıdır. Doğru yolu bulmuş olanlar da onlardır.” (En'am: 82)

Bu ayet inince Ashab-ı Kiram korktular. İmanlarına zulmü bulaştırmamak nasıl mümkün olacaktı? Bunun üzerine Hz. Peygamber (AS) şu ayeti okudu:

“ Şirk (Allah'a ortak koşmak), en büyük zulümdür.” (Lokman: 13)

Şirk, bir bardak temiz suya bir damla da olsa şarap karıştırmaktır ki, tüm suyu haram eder.

Güven, imanlarında saflığı yakalayanların hakkıdır. Bu duygu onlara kişilik verir. Bugünün şirki bayraklaştırmış dünyasından güven beklemek ise, Allah'a iftira olur.

Güven, aynı zamanda insanın kemalatıyla da ilişkilidir. **Kullukla (namazla) ruhunu taçlandırmamış insanın güven zaafı vardır; o, korkaktır ve korkak olduğu için de saldırganıdır. Emperyalizmin her türlü saldırısının temelinde güven zaafı yatmaktadır. Dolayısıyla uygarlığın en belirgin özelliğidir de saldırganlıktır.**

Namaz bir kurtuluştur. Secde, dünyada dosta verilmiş en büyük armağandır. **Kur'an devletine secde pasaportuyla girilir. Sevgiliye secdede vasıl olunur.**

Namaza kabul edilmiş insan, ne mübarek insandır. **Namazın kabul olup olmaması elbette önemlidir, ama namaza kabul edilmek başlı başına bir şereftir, mutluluktur.**

Yarın herkes sevgilisiyle dirildiği zaman, alınlarında secde bayrağı dalgalananlar ebedi kurtulanlardan olacaktır. Rabbim cümlemizi onlardan eylesin.

***

- **Ziyandaki İnsanın Yabancılaşma Vehmi** (*İsmet Özel*)

“O, (insan) tabiatın bir parçasıdır, değiştirmeye gücünün yetmediği fiziksel yasalara uyar, yine de tabiatın geri kalan kısmını aşar. Bir parçası olduğu şeyden ayrı tutulmuştur, yurtsuzdur, yine de bütün öteki varlıklarla paylaştığı bir yurda zincirlenmiştir. Bu dünyanın tesadüfi bir yerine ve zamanına fırlatılmıştır, fakat yine tesadüfen o yer ve zamandan çıkmaya zorlanmaktadır. Kendinin bilincinde olarak, kendi güçsüzlüğünü ve varoluşunun sınırlarını kavrar. Kendi sonunu görür: ölüm. Varoluşunun çiftbaşlılığından kurtulamaz: istese de aklından vazgeçmez; yaşadığı sürece de bedeninden vazgeçmez ve bedeni onu canlı kalmaya zorlar.” (*Erich Fromm*)

İnsan içinde bulunduğu durumun bütün sınırlılığına, bütün fizik güçsüzlüğüne rağmen bilinci yoluyla insan varlığının mümkünlerini bilir. Ne olduğunu bildiği gibi ne olabileceğini de bilir. Olabileceği ve yapabileceği şeyler çok çeşitli ve yönlü, birçok doyumlar sağlayacak türde iken **insanın bir tek yönde kendini gerçekleştirme de yani sayısız mümkünler arasında bir tek gerçeğin yaşanması da insanın zihni ile varlığı arasında bir farklılık, bir yabancılaşma yaratır.** İnsan sohbe ayırdığı bir zaman parçasını, bir daha çalışmaya hasredemez. **Uzun bir eğitimden sonra elde edilen bir meslek, belli bir yaştan sonra artık değiştirilemez.** İnsan kendine yabancılaşmış bir varlıktır ve varoluşundaki yabancılaşmayı hiçbir zaman aşamayacaktır.

Yabancılaşma kuramı çerçevesinde gözönüne aldığımız insan, doğrunun ne olduğunu tesbitte tek başınadır. Doğru olan içgüdü ile belirlenemeyeceğine göre, insanın kendi kendisi için bir değerler silsilesi kabul edip yürürlüğe koyması gereklidir. **“Nihaî hakikati ve hayrın son derecesini bilen ve temsil eden Tanrı’dır. İnsan, kendi noksanlıkları ve sonluluğu içinde bu bilgiye varamaz, ama bir nihaî hakikatin ve nihaî hayrın ‘varolduğu’ inancıyla hareket etmeli ve tamamen ulaşamayacağını bilerek bunlara ulaşmaya kendini zorlamalıdır.”** (*Walter A. Weisskop*)

Birey, dev bürokrasiler yoluyla üretim ve yönetimin insan için faydalı olacağı farzedilen amacından koparılıyor, büyük birimler halinde kitlevi üretim, karmaşık siyasi yapılar içinde **insanoğlu yaşadığı dünyada olup bitenlerin mahiyetini bilmeden, bir robot ve soyut bir varlık olarak hayatını sürdürüyor. İnsan bu kaos içinde bir atom, bir çark dişlisi olarak kendi varlığının bilincinden uzaklaşmış halde yaşıyor,** üzerindeki baskılara bunlar teknik, siyasi, iktisadi baskılar da olsa, karşı duracak “insanca vasıflar”ı artık elinde bulundurmuyor.

Şehir hayatının önem ve yaygınlık kazanması insanın tabiata olan uzaklığını artırmış ve tabiat üzerinde insanın kurduğu denetim insanın tabiata ve kendine yabancılaşmasına yol açacak biçimde belirmiştir.

İnsanın ne ölçüde güvenilir bir varlık olduğu, değerlerinin hangi sağlamlıkta olduğu araştırmaya değer. **Kur’an-ı Kerim insanı hiç de kendisinden bir ahlâk öğretisi çıkarabilecek güçte görmüyor: “... Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı, pek azınız hariç, muhakkak şeytana uyardınız.”** (*Nisâ, 4/83*). İnsan, kendisine doğuştan verilmiş İslâm fitratına ters düşen çizgiye girmek sözkonusu olunca böylesine zayıflık gösterebilmektedir.

Zihni melekeleri bakımından da insan pek güvenilir bir konumda değildir: “İnsan hayra dua eder gibi şerre dua eder. İnsan çok acelecidir.” (*İsrâ, 17/11*). “De ki: “Eğer siz Rabbinin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman da tükenir korkusuyla cimrilik ederiniz. **Zaten insan çok cimridir.”** (*İsrâ, 17/100*). “Andolsun, biz bu Kur’an’da insanlar için her türlü misali değişik şekillerde açıkladık. Fakat **insan tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür.”** (*Kehf, 18/54*). “O, size hayat veren, sonra sizi öldürecek, daha sonra da diriltecek olandır. **Şüphesiz, insan çok nankördür.”** (*Hac, 22/66*)

Bütün bu yargılar bize insanın bizzat kendisinden bir ahlâk kuralı edinmemizin hemen hemen imkânsız olduğunu gösterir.

***

- Ümmî Sinân çağının tenkidini yapar ve kurtuluşun, kesretten vahdete yönelişte olduğunu ifade eder:

Ey gönül bak kâinata gör cihânun hâlini Âhir olmuşdur semânın vâdesi gözle bunu >	Zirâ çok dürlü alâmet zâhir oldu bir birin Maşrık u mağrib arası geydi cehlin zulmünü
Fakîrin hâlin sorarsan pür-şikâyet Tanrı'dan Hırsu nefsin iğvâsıyla şeytan almış sabrını	Hubb-ı dünyâ balçığıyla yaptı hayrın kapısını Kaplamışdır hırs u gaflet ağniyânın gönlünü
Âlimin ilmin sorarsan şöyledir bahsi müdâm Ebced öğrense bir oğlan satmak ister ilmini	Pîrlerin gönlünde yokdur hergiz ölüm korkusu Sanki şol hubb-ı zamândır gözler isen kavlini
Ne hatunlarda hayâ var ne kız-oğlarda edeb Ne yiğitlerde kemâlât var göreler fi'lini	Mescidin kapılarına yaptı evler ankebût Çün cemâat yok imâmın te'sîr eylemez ünü
Pâdişâhlar dürdü adlin defterin yakdı oda Saçdılar beğler hakîmler halka zulmün odunu	Zulm ü gafletten cihân uş tutuşup par par yanar Gussasından kimse bilmez kimsenin ahvâlini
Ârif olan bildi iblîs çerisinin cengini Her kişinin üstüne kıldı havâle cehlini	Fâil-i mutlakdır ol Hak kün fe-kân emrindedir Her ne isterse kılar ol kimse yıkmaz hükmünü
Lutf anındır kahr anındır derd anın dermân anın Lutf için kıldı havâle kullarına kahrını	Ey Sinan Ümmî nazar kıl olma tevhîdden cüdâ Pâdişâhlar pâdişâhu pek bilir ef'âlini

Devlet imiş kişiye bu dünyâda zahmet denen Kesret imiş kişiye bu dünyâda mihnet denen >	Sen bu mihnetten kaçarsan varlığı terk eylegil Uzlet imiş kişiye bu dünyâda vahdet denen
Vahdet-i bâkî gerekse ömri zâyi etmegil Fırsat imiş kişiye bu dünyâda rahmet denen	Ey gönül geç bu cihânın lezzetinden fâriğ ol Âfet imiş kişiye bu dünyâda şöhret denen
Hak Resûlü Fahr-i Âlem fakr ile fahr eyledi Tâ'at imiş kişiye bu dünyâda ni'met denen	Dâr-ı dünyâ bir misafirhânedir belli beyân Sıklet imiş kişiye bu dünyâda zînet denen
Ey Sinan Ümmî kamu varlık olur mu âhir fenâ Vuslat imiş kişiye bu dünyâda sohbet denen	

***

- İlim, hikmet ve tefekkür kuvvetleri, gazab ve şehvet kuvvetine karşı ilâhî birer kuvvettirler. Gazab ile şehvet bazen şeytan tarafına geçerler. Şaye sâlik; ilim, hikmet ve tefekkür gibi kuvvetlerden yardım almaz da, **kendini gazab ve şehvetin kuvvetine kaptırırsa, kat'i olarak helâk olur** ve açık bir husrana uğrar.

Yusuf Aleyhisselâmı gören kadımlar: "Bu bir insan değil, mükerrem bir melektir" dediler. Bunun aksine olarak **bedenî zevklerine düşkün olup, bütün gayretini yalnız yeyip içmeye verenler** ise, hayvânât ufkuna düşmüş olurlar. **Ya öküz gibi ahmak, ya hınzır gibi boğaz düşkünü veya köpek gibi saldırgan, yahud da deve gibi kinci veya arslan gibi kibirli, yahud da tilki gibi hilekâr vey bütün bu kötülükleri nefsinde toplayan bozguncu bir şeytân olurlar.**

Şayet şehvet ve gazabı yenemezse, o zaman onlar akli yener ve kendi irâdelerine alırlar. Hınzırı doyurmak ve kelbi memnun etmek için her çeşit hile yollarına baş vurur, işi gücü kelb ile hınzıra hizmet olur. Ekseriye insanların hâli budur. **Bütün düşündükeri iki yolları -ağız ve edeb yerleri- ile düşmanlarını çekiştirmekten ibârettir.** (İmam Gazâlî)

- **Frenk âleminin var**
İçinde gizli yara.
Adım adım o âlem
Yaklaşıyor mezara. (İkbal)
- **Kadının üstün olduğu ama mutlu olamadığı**

Günlere geldim bunu bana öğretmediniz
Hükümdarın hükümdarlığı için halka yalvardığı
Ama yine de eşsiz zulûmler işlediği vakitlere erdim
 Bunu bana söylemediniz
İnsanlar havada uçtu ama yerde öldüler
 Bunu bana öğretmediniz
 Kardeşim İbrahim bana mermer putları
 Nasıl devireceğimi öğretmişti
 Ben de gün geçmez ki birini patlatmıyayım
 Ama siz kâğıttakileri ve kelimelerdekini ve sözlerdekini nasıl
 sileceğimi öğretmediniz. (Sezai Karakoç)

- Kebir'den:

<p>Beni nerede arıyorsun? Mescit tehi, kilise boş, Ne Hintteyim, ne Çindeyim. Kulum, senin içindeyim. Güneş de gönlünde, ay da gönlünde, Gözlerin kör dostum, göremiyorsun. İçerinde ezel neyi çalıyor, Kulakların sağır, duyamıyorsun. Be benim, bu senin kavline düştün. İyi ne, kötü ne, bilemiyorsun. Benlik dâvasından sıyrılmadıkça Ne yapsan boş, Hakka eremiyorsun. Amel bir çiçektir, bilgi bir meyve Neden o meyveyi deremiyorsun. Misk ceylânda, ceylân miskten habersiz, Cevher sende, akıl erdirmemiyorsun.</p>	<p>Hangi kıyılara yolculuk, ey dost, Yolcu yok, yol yok önünde, rehber yok. Deniz nerde, gemi nerde, gemici nerde? O ülkelere sefer yok, gönül hey! Ne sandal var, ne sandalcı, ne halat, Zaman yok, zemin yok, asuman yok. Nehir yok, göl yok, umman yok. Nerden içeceksin, gönül hey. Evren serap, vaha sensin Susuzluktan yanıyorsan, Kendi çeşmenden içersin. Akşam hem göklerde, hem gönüllerde Gölgeler kıyısı olmayan deniz. Açılsın guruba pencereleriniz, Kaybolun aşk denizinde. Dalgalara bırakın kendinizi, İçinize dolsun umman. Şarkılar geliyor uzaklardan, Coşkun, muhteşem ve ürkek. Kebir der: kardeşim benim, Bir saksıdır bu bedenim, Tanrı içindeki çiçek.</p>
---	---

- Niyâzî Mısrî'den:

<p>Nazar kıldıkça insana, gönül hayrâna dolanur. Acebdir, kimi Hakk ister, kimi butlana dolanur. ></p>	<p>Gel ey dertsiz kişi dervişliğe sâ'yeyle gel bunda Bu hâl ile kalırsan bil, işin hüsrâna dolanur.</p>
<p>Nedendir kâni olmuşsan, murad-ı nefse dalmışsan, İçine hırsı almışsan işin şeytâna dolanur.</p>	<p>Yeter çalındın ey hâce fenâ mülkün metâna, Çok uzatma ki Azrâil gelür bu cânâ dolanur.</p>
<p>Gönül verme bu dünyâya başını verme kavgâya, Kazandığın amel bir gün gelür mîzâna dolanur.</p>	<p>Başı devletlû kul oldur Hakk'ı bulmuş ola seri, Gözü gönlü dil u cânı kamu Subhâna dolanur.</p>
<p>Niyâzî kulunun yâ Râb vücûd-u zenbini mahv et, Mülâzımdır kapunda ol heman ihsâna dolanur.</p>	

- **Ben Kendime Gelemedim** (Prof. İbrahim Agâh Çubukçu)

<p>Şeytan başa dertler açtı Ben kendime gelemedim</p>	<p>Zaman nedir mekân nedir Toprak nedir insan nedir</p>	<p>İyi tohum eken kimdir Dert gelince çeken kimdir</p>
--	--	---

Kafam meşgul uykum kaçtı Ben kendime gelemedim >	Her bedende bir can nedir Ben kendime gelemedim >	Gözden yaşlar döken kimdir Ben kendime gelemedim
Yalan sözler dinlemekten Gece gündüz inlemekten Bir sonsuza ünlemekten Ben kendime gelemedim	Bu can durmaz arzu duyar Kötülüğe nefis uyar Bir Azrail günü sayar Ben kendime gelemedim	Doğruluğu rehber bildim Aşk gelince kini sildim Hasret vardır çok irkildim Ben kendime gelemedim
Herkes bilmez gerçek dini Çözemedim bende “ben”i Dost bilirim yalnız Seni Ben kendime gelemedim	Yüce Allah affet beni Can bedende tüket “ben”i Ömür boyu sevem seni Ben kendime gelemedim	

***

- **Asil insan İDARE EDER,**
Aciz insan ŞİKAYET EDER,
Basit insan İFTİRA EDER,
Soysuz insan İHANET EDER...
- Lokman Hekim Diyor ki:

Ulemanın yanında dilini koru!
Evliyânın yanında gönlünü koru!
Namazdayken kalbini koru!
Yemekten mideni koru!
Başkasının evinde gözünü koru!
Halkın arasında dinini koru!
İki şeyi unutma:
Allah’ı ve ölümü!
İki şeyi unut:
Başkasına yaptığın iyiliği,
Başkasının sana yaptığı kötülüğü!

***

Kur’ân-ı Kerîm’den âyetler:

53. De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”

54. Azap size gelmeden önce Rabbinize dönün ve O’na teslim olun. Sonra size yardım edilmez.

55, 56. Farkında olmadan azap size ansızın gelmeden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun ki, kişi, “Allah’ın yanında, işlediğim kusurlardan dolayı vay hâlime! Gerçekten **ben alay edenlerden idim**” demesin.

57. Yahut, “Allah beni doğru yola iletseydi, elbette O’na karşı gelmekten sakınanlardan olurum” demesin.

58. Yahut azabı gördüğünde, “**Keşke benim için dünyaya bir dönüş daha olsa** da iyi ve güzel işleri en güzel şekilde yapanlardan olsam” demesin.

59. (Allah, şöyle diyecek:) “Hayır, öyle değil! Âyetlerim sana geldi de sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve inkârcılardan oldun.” (Zümer, 39/53-59)

19. Allah’ın, gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yarattığını görmedin mi? **Dilerse sizi giderir ve yeni bir halk getirir.**

20. Bu, Allah’a hiç de güç gelmez. (İbrâhim, 14/19-20)

10. (Kâfirler dediler ki:) “Biz toprakta yok olduktan sonra mı, biz mi yeniden yaratılacakmışız? Hayır, onlar Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler.

11. De ki: “Sizin için görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.”

12. **Suçlular, Rablerinin huzurunda boyunlarını büküp, “Rabbimiz! (Gerçeği) gördük ve işittik. Artık şimdi bizi (dünyaya) döndür ki, salih amel işleyelim. Biz artık kesin olarak inanmaktayız” dedikleri vakit, (onları) bir görsen!**

13. Eğer dileseydik, herkese hidayetini verirdik. Fakat benim, “Andolsun, cehennemi hem cinlerden hem de insanlardan dolduracağım” sözüm gerçekleşecektir.

14. (Onlara şöyle denilecek:) “O hâlde, bu gününüze kavuşmayı unutmanıza karşılık azabı tadın. Biz de sizi unuttuk. Yapmakta olduklarınıza karşılık ebedî azabı tadın.” (*Secde, 32/10-14*)

8. **O gün amellerin tartılması da haktır.** Kimlerin sevabı (iyilikleri kötülüklerinden) ağır basarsa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

9. Ama kimlerin sevabı da hafif gelirse, işte onlar âyetlerimize haksızlık etmiş olmaları sebebiyle kendilerini ziyana sokanlardır. (*A'râf, 7/8-9*)

2. İnsanlar, “inandık” demekle bırakılacaklarını ve imtihan edilmeyeceklerini mi zannederler.

3. Andolsun, biz onlardan öncekileri de imtihan etmiştik. Allah, doğru söyleyenleri de mutlaka bilir, yalancıları da mutlaka bilir (ve gerçeği ortaya çıkarır).

4. Yoksa **kötülük yapanlar, bizden kaçıp kurtulacaklarını mı sandılar.** Ne kötü hükmediyorlar! (*Ankebût, 29/2-4*)

Ey insanlar! Şüphesiz Allah’ın vaadi gerçektir. **Sakin dünya hayatı sizi aldatmasın. Sakin çok aldatıcı (şeytan), Allah hakkında sizi aldatmasın.** (*Fâtır, 35/5*)

Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve süttten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır. Nihayet olgunluk çağına gelip, kırk yaşına varınca şöyle der: “Rabbim! Bana ve anne babama verdiğin nimetlere şükretmemi, senin razı olacağın Salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de salih kimseler yap. Şüphesiz ben sana döndüm. Muhakkak ki ben sana teslim olanlardanım.” (*Ahkâf, 46/15*)

16. Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü biz, **ona şah damarından daha yakınız.**

17. Üstelik, **biri insanın sağ tarafında, biri sol tarafında oturmuş iki alıcı melek** de (onun yaptıklarını) alıp kaydetmektedir.

18. İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında (yaptıklarını) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın. (*Kâf, 50/16-18*)

20. Nihayet cehenneme vardıklarında, **kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında, kendileri aleyhine şahitlik ederler.**

21. Onlar derilerine, “Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?” derler. Derileri de der ki; “Bizi her şeyi konuşuran Allah konuşurdu. İlk defa sizi O yaratmıştı ve yine yalnızca O’na döndürülüyorsunuz.”

22. “Siz (günahları işlerken) kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin, yaptıklarınızın çoğunu Allah’ın bilmediğini sanıyordunuz.” (*Fussilet, 41/20-22*)

Ey insanlar! Allah dilerse sizi yok eder ve başkalarını getirir. Allah, buna hakkıyla gücü yetendir. (*Nisâ, 4/133*)

Ey Âdemoğulları! İçinizden size benim âyetlerimi anlatan Peygamberler gelir de her kim Allah’a karşı gelmekten sakınır ve durumu düzeltirse, artık onlara korku yoktur. Onlar üzülecek de değillerdir. (*A'râf, 7/35*).

(Ey Muhammed!) De ki: “Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümrânlığı kendisine ait olan Allah’ın hepinize gönderdiği peygamberiyim. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, diriltir ve

öldürür. O hâlde Allah'a, bir de O'na ve sözlerine inanan Resulüne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki **doğru yolu** bulasınız.” (*A'râf*, 7/158)